

Methods. The analysis and synthesis of pedagogical, psychological and methodical sources, comparative analysis of research results on the problem of interactive technologies usage efficiency have been used.

Results. The semantic analysis of the phenomenon «interactive technologies» is carried out; the variety of interactive approaches is defined; the main aspects of practical use of interactive technologies in the course of future doctors of philosophy competence forming during magistracy education are reflected in the article.

Originality. The interactive technologies and methods which are used in the course of future doctors of philosophy competence forming during magistracy education are reviewed, namely: the analysis of certain situations; methods of situations modeling: group discussion; brainstorming; dilemma decision; role-playing and business games; round table; intelligent cards; information labyrinth; game design, various types of design technologies: research search, creative, predictive, analytical projects; brain rating.

Conclusions. The introduction of interactive forms of teaching is one of the most important areas for improving the training of Ph.D. students in modern education. The value of interactive teaching is in learning process organizing in the way that practically all applicants are immersed in the process of scientific knowledge, have the opportunity to understand and reflect on what they know and think.

Keywords: future doctors of philosophy, magistracy, research competence, interactive technologies, interactive methods.

References

1. Modestov, S.Yu. Tsikl Devida Kolba i teoriia poetapnoho formirovaniia umstvennykh deistvii [The David Kolb cycle and the theory of the step-by-step formation of mental actions]. Access mode: www.treko.ru/show_article_927 (In Russian).
2. Ioffe, A.N. (2000). Aktivnaia metodika – zaloh uspekha [Active methodology – the key to success]. Sankt-Peterburh, RHPU im. A.I. Hertseny Publ., 382 p. (In Russian).
3. Interaktyvne navchannia [Interactive learning]. Access mode: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтерактивне_навчання (In Ukrainian).
4. Dvulichanskaia, N.N. Interaktivnye metody obucheniiia kak sredstvo formirovaniia kliuchevykh kompetentsii [Interactive methods of teaching as a means of forming key competences]. Access mode: <http://technomag.edu.ru> (In Ukrainian).
5. Lerner, I.Ya. (1982). Razvitie myshleniia uchashchikhsia v protsesse obucheniiia istorii [Development of students' thinking in the process of teaching history]. Moskva, Prosveshchenie Publ., 191 p. (In Russian).

Отримано редакцією 23.02.2018 р.

УДК 378.004

Євдокія Дмитрівна Харькова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної і початкової освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка,
e-mail: tdljrbz65@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ В СИСТЕМІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

На підставі аналізу наукової літератури конкретизована суть поняття «інформаційна культура», розроблений зміст формування інформаційної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. Визначені організаційно-педагогічні умови і шляхи формування інформаційної культури майбутніх вихователів у навчальному процесі вишу. Охарактеризовано методику реалізації організаційно-педагогічних умов, описано зміст курсу «Інформаційна культура студента».

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційно-освітнє середовище, інформаційна діяльність, віртуальне освітнє середовище.

Постановка проблеми. Сучасна вища освіта України перебуває в стадії реформування. Для вихователів дошкільних навчальних закладів актуальною стає проблема інформаційного забезпечення навчального процесу з урахуванням вікових особливостей дошкільників. Це, у свою чергу, зумовило пошук нових форм та технологій підготовки студентів до майбутньої професії, які б забезпечували

творчу самореалізацію в соціокультурному просторі, розвивали теоретичний та емпіричний стиль мислення відповідно до вимог Європейського простору вищої освіти.

Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація вищих навчальних закладів на кінцевий результат: знання й уміння випускників, здобуті з різних джерел інформації, повинні бути застосовані й практично застосовані на користь усієї Європи.

Оскільки ми живемо в суспільстві, що постійно збагачується інформаційними ресурсами, що передбачають широке використання сучасних інформаційних технологій, надання можливості користуватися та обмінюватися інформацією та знаннями, виробляти інформаційні продукти, сповна реалізуючи особистісний потенціал кожної людини щодо професійної кар'єри та якості власного життя то формування єдиного інформаційного простору, висуває певні вимоги до всіх сфер суспільного життя. Зокрема це стосується і системних перетворень освітнього процесу та модернізації національної системи освіти в питаннях, пов'язаних з інформатизацією та комп'ютеризацією.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розв'язання суперечності між постійним зростанням обсягів та складності наукової, навчально-методичної інформації та обмеженістю часових і навчальних можливостей студентів для її опрацювання, що потребує формування в них інформаційної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу наукових джерел свідчать про неоднозначність трактування змісту поняття «інформаційна культура». С. Каракозов характеризує її як складову базисної культури особистості, що забезпечує можливість ефективно взаємодіяти з інформацією (отримувати, накопичувати, кодувати і переробляти, створювати якісно нову інформацію, передавати її, використовувати на практиці) і передбачає сформованість компетентності в розумінні інформаційних процесів і відношень, гуманістично орієнтовану інформаційну ціннісно-смыслову сферу (прагнення, світогляд, інтереси, ціннісні орієнтації), розвинену інформаційну рефлексію, а також творчість в інформаційній поведінці й соціально-інформаційній активності [5].

Ю. Зубов визначає інформаційну культуру як «систематизовану сукупність знань, умінь, навичок, що забезпечує оптимальне здійснення індивідуальної інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення як професійних, так і непрофесійних потреб» [4].

Н. Гендіна під інформаційною культурою особистості розуміє «важливий фактор успішної професійної та непрофесійної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві» [9, с. 32].

Основою інформаційної культури, на думку Н. Джинчарадзе [2, с. 28], є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку, а також досконале вміння орієнтуватися в сучасному світі інформації.

Таким чином, з позиції психолого-педагогічної науки можна визначити інформаційну культуру як імператив (вимогу, умову) усебічного і гармонійного розвитку особистості, як мету і результат вищої професійної (педагогічної) освіти, який забезпечує випускникам повноцінну життєдіяльність в інформаційному суспільстві.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури охарактеризувати зміст і шляхи формування інформаційної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в освітньому процесі ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу наукової літератури свідчать про недостатню розробленість теоретичних основ проблеми професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до самостійної навчально-пізнавальної діяльності з інформаційними джерелами. Це позначилося на різних підходах до тлумачення основних понять дослідження, зокрема «інформаційна культура», «інформаційно-освітнє середовище», «інформаційна діяльність», «віртуальне освітнє середовище» та ін. У нашому розумінні, інформаційно-освітнє середовище (ІОС) – це системне утворення, що охоплює соціальний, психодидактичний, просторово-предметний і рефлексивно-поведінковий компоненти, забезпечує формування готовності до самостійної навчально-пізнавальної діяльності в ІОС вищого навчального закладу.

Проаналізуємо поняття «інформаційна культура особистості» та «інформаційна культура студента». Спираючись на концепцію структури діяльності, виділяють такі сторони культури: *пізнавальну, комунікативну, естетичну, моральну, фізичну, трудову*. При цьому пізнавальна діяльність формує пізнавальну культуру, мотиваційна діяльність – моральну культуру, художня діяльність – естетичну культуру, комунікативна діяльність – комунікативну культуру, фізична діяльність – фізичну культуру. Останнім часом зростає роль інформаційного компонента будь-якого виду діяльності людини, і тому в цій системі культур особливе місце належить інформаційній культурі.

Зіставляючи різні позиції щодо сутності інформаційної культури особистості (як комплексної характеристики особистісних та професійних якостей, що відповідають вимогам суспільної та професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства [1]) і змісту ІК майбутнього педагога [3], а також урахуваючи специфіку його діяльності, ми вважаємо, що зміст ІК студента містить такі складові:

- 1) інтереси, схильності, потреби – їх сукупність визначає спрямованість особистості в процесі використання СІКТ;
- 2) знання, вміння, навички, досвід роботи з комп'ютером, сукупність яких розглядається через інтегративні поняття «комп'ютерна грамотність», «інформаційна грамотність»;
- 3) почуття, емоції, що виникають у процесі роботи з комп'ютером, сприяють формуванню моральності, розвитку алгоритмічного мислення;
- 4) біопсихічні властивості, до яких у нашому випадку належать технічні, творчі, комунікативні здібності [7].

Таким чином, ІК має яскраво виражений особистісно-індивідуальний характер, який виражає властивості індивіда (здатність до оперування інформацією, запам'ятовування, логічного, алгоритмічного стилю мислення, творчості та ін.).

Формування та розвиток високої ІК майбутнього фахівця вимагає не тільки знання визначених норм, але й постійної роботи над собою протягом усієї трудової діяльності.

Таким чином, ми розуміємо професійну *інформаційну культуру педагога як суб'єктивний, соціально значущий засіб поєднання інформаційних технологій із загальногуманістичними і аподіктичними (достовірні, засновані на логічній необхідності) цінностями професії, що втілюються в послідовності професійних дій та операцій – педагогічній технології.*

Результати емпіричних досліджень (педагогічні спостереження, анкетування, інтерв'ювання, аналіз результатів виконання завдань) свідчать, що традиційна практика навчання у ВНЗ характеризується слабким розвитком освітніх комунікацій. Мова йде про формальний характер спілкування і взаємодії, під час якої викладач виконує роль живого ретранслятора інформації, що викладає новий матеріал, пояснює, інформує, наводить приклади, вимагає уваги і дисципліни тощо. Тобто навчання обмежується трьома основними ланками: виклад матеріалу, закріплення і контроль.

За результатами зрізу було встановлено, що в студентів молодших курсів різних ВНЗ домінує середній рівень сформованості інформаційної культури, умінь здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність з інформаційними ресурсами (53 %). Високий рівень сформованості цього феномену було виявлено лише у 8 % студентів. Студентів із низьким рівнем виявилось 39 %.

На думку студентів і викладачів, до основних проблем формування інформаційної культури як мети і результату професійної підготовки в ІОС вищого навчального закладу належать: 1) відсутність стандартів інформаційного забезпечення навчального процесу; 2) нерозробленість критеріїв оцінювання якості інформаційної культури; 3) недостатня захищеність інформації у ВНЗ, у тому числі слабкий захист авторських прав викладачів; 4) відсутність інформаційного забезпечення з позицій конкурентних переваг ВНЗ, можливостей інформаційної культури у формуванні іміджу ВНЗ тощо.

Результати зрізу свідчать, що вміння здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність з інформаційними ресурсами в процесі традиційного навчання більшою мірою формується стихійно і не відповідає вимогам до процесу професійної підготовки майбутнього педагога.

Для розроблення змісту формування інформаційної культури професійної підготовки майбутнього вихователя необхідно систематизувати знання про структуру, види, типи ІОС, його функції, особистісні виміри, освітньо-розвивальний потенціал, інформаційну культуру як мету і результат навчання в ІОС з опорою на методологію пізнання.

Основою для розроблення змісту формування інформаційної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, структури загальнотеоретичних та інформаційно-технологічних знань, інформаційно-пошукових та аналітико-синтетичних умінь стали вимоги освітньо-кваліфікаційної характеристики, а також вимоги до його педагогічної діяльності.

Результати аналізу теорії і практики підготовки педагога до професійної діяльності свідчать, що її вдосконалення потребує забезпечення оптимального співвідношення між знанням теорії інформатизації, інформаційної культури та знанням сутності інформаційно-освітнього середовища, його розвивального потенціалу, а також знанням сутності та закономірностей навчального процесу, який є одним з об'єктів удосконалення професійної підготовки. За такої умови, щоб успішно здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність з інформаційними ресурсами, необхідно використовувати інформаційно-технологічні знання на всіх стадіях освітнього процесу, виявляючи при цьому дослідницьке ставлення до власної навчальної діяльності для надання їй більш високої якості.

У процесі структурування системи загальнотеоретичних та інформаційно-технологічних знань та вмінь було враховано вимоги принципів системності (виділення цілісних підсистем знань та їх структурних елементів), прогностичності (формування елементів знань, що моделюють майбутню діяльність), цілеспрямованості (послідовність реалізації вимог професійної підготовки), неперервності (забезпечення послідовності реалізації етапів удосконалення), діагностичності (забезпечення можливості оцінювання й аналізу рівня навчальних досягнень).

На основі вивчення науково-педагогічної літератури та емпіричного досвіду розроблено педагогічну систему формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкової школи, що охоплює:

- цілі й завдання підготовки (підготовка до самостійної навчально-пізнавальної діяльності в умовах інформаційно-освітнього середовища (ІОС), формування інформаційної культури в суб'єктах освітнього процесу, стимулювання і розвиток їхньої інтелектуальної активності);
- компоненти: просторово-предметний, психодидактичний, соціальний, рефлексивно-поведінковий;
- дві основні групи принципів: загальні та специфічні. Першу групу становлять принципи науковості, неперервності, систематичності, індивідуалізації та диференціації. Другу – інтерактивності, педагогічної доцільності застосування потенціалу ІОС, активності й самостійності, рефлексивності, неперервності;
- технології навчання: інформаційна, інтеграційна, комп'ютерна, що забезпечують навчання в середовищі навчання, активне використання в навчальному процесі таких засобів віртуального ІОС, як дискретні лекції, інтернет-конференції, форуми, блоги та ін.;
- організаційно-педагогічні умови: забезпечення ціннісно-орієнтаційної значущості знань, умінь і навичок у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів з інформаційними ресурсами, організація аналітико-синтетичної діяльності з інформаційними ресурсами під час вивчення спецкурсу «Інформаційна культура студента», педагогічний супровід професійного саморозвитку студентів засобами віртуального ІОС педагогічного ВНЗ;
- етапи підготовки: пропедевтичний, базовий, рефлексивно-корегувальний;
- критерії і показники для визначення рівнів сформованості інформаційної культури;
- результат: сформованість інформаційної культури.

Вихідною в процесі визначення зв'язків між компонентами системи вдосконалення підготовки є процесуальна сторона навчання у ВНЗ педагогічного профілю. Це дає можливість досліджувати педагогічний процес у всій його своєрідності та неповторності як цілісність, що складається із взаємозалежних компонентів і підкоряється загальним законам організаційної будови та функціонування будь-якої системи.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у вказаному напрямі. Таким чином, для забезпечення підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу необхідно формувати в нього інформаційну культуру, що дасть можливість підвищити рівень організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі вищого закладу освіти потребує змін у методиці викладання всіх дисциплін. Це пов'язано з тим, що викладач перестає бути для студента єдиним джерелом отримання знань. Нині багато інформації можна знайти в Інтернеті. Орієнтація на формування репродуктивних навичок, таких як запам'ятовування та відтворення, за традиційного навчання замінюється на розвиток умінь зіставлення, синтезу, аналізу, оцінювання, виявлення зв'язків, планування, групової взаємодії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У таких умовах зміни мають торкнутися методики проведення аудиторних занять та організації самостійної роботи. Інформаційно-комунікаційні технології посилюють роль методів активного пізнання та дистанційного навчання. За вимогами Болонського процесу збільшується частка самостійної роботи студентів у навчальних програмах усіх дисциплін. Інформаційно-комунікаційні та дистанційні технології навчання дають змогу забезпечити студентів електронними навчальними ресурсами для самостійного опрацювання, завданнями для самостійного виконання, реалізувати індивідуальний підхід до кожного студента тощо.

У сучасних умовах, коли суспільні вимоги до професійного рівня підготовки студентів вищої школи зростають, є потреба в розробленні сучасних педагогічних підходів до їхньої професійної підготовки із застосуванням медіаосвітніх технологій.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні дидактичного потенціалу освітньо-розвивального середовища ВНЗ для самоорганізації навчання майбутніх вихователів ДНЗ.

Список використаних джерел та літератури

1. Вишинська Г. В. Формування інформаційної культури особистості майбутнього офіцера : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / Галина Василівна Вишинська. – Хмельницький, 2002. – 197 с.
2. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура особи: формування та тенденції розвитку (соціально-філософський аналіз) : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Наталія Гаврилівна Джинчарадзе. – К., 1997. – 425 с.
3. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики / М. І. Жалдак // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2003. – Вип. 7. – 263 с.
4. Зубов Ю. С. Информация и информационная культура / Ю. С. Зубов // Проблемы информационной культуры : сб. ст. – М., 1994. – С. 6–11.
5. Каракозов С. Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности / С. Д. Каракозов // Педагогическая информатика. – 2000. – №. 2. – С. 41–55.
6. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Світлана Миколаївна Мартиненко. – К., 2009. – 476 с.
7. Мизинова Л. В. Система формування інформаційної культури студентів в учебном процесі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Лариса Владимировна Мизинова. – Саратов, 2001. – 257 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. // Освіта. – 2002. – № 26. – С. 2–4.
9. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. Л. Скипор, Г. А. Стародубова. – М. : Шк. б-ка, 2003. – 296 с.

Евдокия Дмитриевна Харьковская,

кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры дошкольного
и начального образования
Сумского государственного педагогического
университета имени А. С. Макаренко,
e-mail: tdljrbz65@ukr.net

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО ВОСПИТАТЕЛЯ В СИСТЕМЕ ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

На основе анализа литературы конкретизирована сущность понятия «информационная культура», рассмотрено содержание формирования информационной культуры будущего воспитателя дошкольного учебного заведения. Определены организационно-педагогические условия и пути формирования информационной культуры будущего воспитателя в учебном процессе вуза. Описана методика реализации организационно-педагогических условий и содержание курса «Информационная культура студента».

Ключевые слова: информационная культура, информационно-образовательная среда, информационная деятельность, виртуальное образование.

Yevdokiia Kharkova,

PhD, associate professor, associate professor
of Preschool and Primary Education Chair,
Sumy state pedagogical university named
after A. S. Makarenko,
e-mail: tdljrbz65@ukr.net

FUTURE PRESCHOOL TEACHER'S INFORMATION CULTURE FORMING IN THE SYSTEM OF HIS PROFESSIONAL TRAINING

Introduction. Modern higher education in Ukraine is in the process of reforming. For the preschool teachers the problem of information support in the process of education is relevant in accordance with the age-specific characteristics of the preschoolers. This, in its turn, has led to the search of new forms and technologies for preparing students for their future profession, which would ensure creative self-realization in the socio-cultural space, develop a theoretical and empirical style of thinking in accordance with the requirements of the European Higher Education Area.

The relevance of the study is caused by the need to resolve the contradiction between the constant growth of volume and complexity of scientific, educational and methodological information and the limited time resources and learning capabilities of students for its processing, which requires their information culture forming.

The purpose of the article is to characterize the content and the ways of future preschool teacher's information culture forming in the system of his professional training on the basis of the analysed research literature.

Methods. In the article there have been used such theoretical methods as analysis, synthesis, generalization and systematization, and empirical methods which enabled to study the peculiarities of future preschool teacher's information culture forming in the system of his professional training.

Results. In order to prepare the future preschool teacher, it is necessary to form his informational culture, which will enable to raise the level of organization of independent educational-cognitive activity at a significantly higher level.

The use of modern information technologies in the educational process of a higher educational institution requires changes in teaching methodology of all disciplines. This is due to the fact that the teacher ceases to be the only source of knowledge for the student. Nowadays a lot of information can be found on the Internet. The orientation towards formation of reproductive skills, such as memorization and reproduction, in conditions of traditional learning, is replaced by the development of skills for comparison, synthesis, analysis, evaluation of revealed connections, planning, and group interaction with the use of information and communication technologies. In such circumstances, changes should affect the methodology of holding classes and organization of independent work. Information and communication technologies enhance the role of methods of active cognition and distance learning. According to the requirements of the Bologna process, the proportion of independent work of students in the curricula of all disciplines increases. Information and communication technologies and distance learning technologies provide students with electronic learning resources for independent study, tasks for independent work, help to implement an individual approach to each student, and so on.

Originality. On the basis of scientific and pedagogical literature and empirical experience the pedagogical system of future preschool teacher's information culture forming has been developed.

Conclusion. In modern conditions, when public demands for the professional level of students' training in the system of higher education increase, it requires the development of modern pedagogical approaches to their professional training with the use of media educational technologies.

Prospects for further research are seen in determining the didactic potential of the higher educational establishments educational environment for the future preschool teacher's self-organization training.

Key words: information culture, informational and educational environment, information activity, virtual education.

References

1. Vyšyn'ska H. V. Formuvannja informacijnoji kul'tury osobystosti majbutn'oho oficera: dys. ... kand. ped. nauk: 20.02.02 / Vyšyn'ska Halyna Vasylivna. – Xmel'nyč'kyj, 2002. – 197 s.
2. Džynčaradze N. H. Informacijna kul'tura osoby: formuvannja ta tendenciji rozvytku (social'no-filosofs'kyj analiz) : dys. ... d-ra filos. nauk : 09.00.03 / Džynčaradze Natalija Havrylivna. – K., 1997. – 425 s.
3. Žaldak M. I. Pedahohičnyj potencial kompjuterno-orijentovanyx system navčannja matematyky / M. I. Žaldak // Kompjuterno-orijentovani systemy navčannja: zb. nauk. prac' / NPU im. M. P. Drahomanova. – K., 2003. – Vyp. 7. – 263 s.
4. Zubov Ju. S. Ynformacyja y ynformacyonnaja kul'tura / Ju. S. Zubov // Problemy ynformacyonnoj kul'tury: sb. st. – M., 1994. – S. 6–11.
5. Karakozov S. D. Ynformacyonnaja kul'tura v kontekste obščej teoryy kul'tury lyčnomy / S. D. Karakozov // Pedahohyčeskaja ynformatyka. – 2000. – #. 2. – S. 41–55.
6. Martynenko S. M. Systema pidhotovky včytelja počatkovyx klasiv do diahnostryčnoji dijálnosti : dys.... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Svitlana Mykolajivna Martynenko. – K., 2009. – 476 s.
7. Myzynova L. V. Systema formirovanyja ynformacyonnoj kul'tury studentov v učebnom processe : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Myzynova Larysa Vladymyrovna. – Saratov, 2001. – 257 s.
8. Nacional'na doktryna rozvytku osvity Ukrajinny u XXI st. // Osvita. – 2002. – № 26. – S. 2–4.
9. Formirovanye ynformacyonnoj kul'tury lyčnomy v byblyotekax y obrazovatel'nyx učreždenyjax / N. Y. Hendyna, N. Y. Kolkova, Y. L. Skypor, H. A. Starodubova. – M. : Šk. b-ka, 2003. – 296 s.

Отримано редакцією 26.02.2018 р.